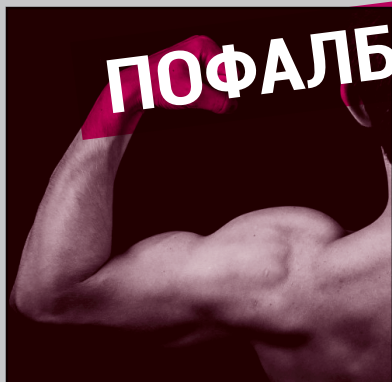
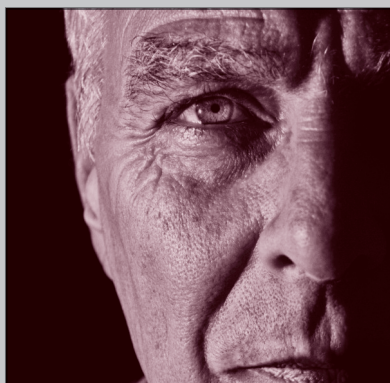

ПАВАО ПАВЛИЧИЌ

ПОФАЛБА НА ТЕЛОТО

АвантПрес

Павао Павличиќ
ПОФАЛБА НА ТЕЛОТО

Скопје
2021

Наслов на оригиналот:
Pavao Pavličić, POHVALA TIJELU

Copyright © Pavao Pavličić, 2018
Copyright © of the translation: S. Fischer Foundation
by order of TRADUKI

Copyright © за македонското издание:
Авант прес ДООЕЛ Скопје, 2021

Издавач: Авант прес ДООЕЛ Скопје

Уредник: Горјан Лазаревски
Превод од хрватски јазик: Владимир Јанковски
Лектура: Сузана В. Спасовска
Графичка обработка: Симчо Шандуловски

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа, на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвесија, австриското здружение на преведувачи (Куќа на книжевноста Виена) по налог на Сојузното министерство за уметност, култура, јавна служба и спорт на Република Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, Фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура на Република Романија, Министерството за култура на Црна Гора, Министерството за култура на Република Северна Македонија, Министерството за култура на Република Бугарија, Саемот на книгата во Лајпциг и фондацијата С. Фишер.

ПАВАО ПАВЛИЧИЌ

ПОФАЛБА
НА ТЕЛОТО

АвантПрес

ПРОЛОГ: НЕБЕСНОТО ТЕЛО

Пред повеќе години неколку астрономи беа озарени од поетско вдахновение: помислија дека во космосот сигурно постојат и други разумни суштества (тоа би можело да се пресмета и со помош на теоријата на веројатноста), па заклучија дека би била вистинска штета тие суштества да останат без информации за нас, тука на Земјата. Затоа во една ракета натрупаа податоци за градбата на човековото тело, за нашите научни и технолошки достигнувања, снимки од нашата најдобра музика, примероци од растенија и животни, и сето тоа го лансираа во небото. Па, колку и сето тоа уште на самиот почеток да ми изгледаше по малку детинесто, јас, секогаш кога ќе ја подигнам главата кон ѕвездите, се присетувам на ракетата што, ете, лета и лета, и којзнае каде ќе стигне. И се прашувам, секогаш се прашувам, дали тие земски испраќачи ги избрале вистинските и репрезентативните нешта со чија помош ќе им се претставиме на вонземјаните. А особено ме мачи прашањето дали можеби се сетиле во ракетата да ја стават репродукцијата на *Создавањето на човекиот* од Микеланџело, насликана на плафонот на Сикстинската капела. Зашто верувам дека оваа слика најдобро прикажува што претставува уметноста на Земјината топка и што сè луѓето можат да постигнат во таа уметност. Всушност,

конкретново дело, покрај тоа што е одлично насликано, има два големи квалитети: од една страна, тоа е неверојатно оригинално; од друга страна, тоа е и мисловно длабоко.

Зада можам да ги аргументирам овие тврдења, најпрво морам да ја опишам сликата. На неа е прикажан мигот кога Создателот му вдишува душа на Адам, првиот човек. Адам е во делумно лежечка положба, очите му се речиси затворени, како да спие. Потпрен е на десниот лакт; левата нога му е свиткана во коленото, и на тоа колено се потпира левата рака на која се истакнува дланката со испружениот показалец. Овој показалец истовремено е и средиште на сликата. Зашто нему од другата страна му се доближува друг показалец: имено, на десната страна од сликата се наоѓа Бог, кој се гледа од профил и како да лебди во просторот. Двата показалци само што не се допреле, а јасно е дека, кога ќе се случи тоа, оттаму ќе блесне искра, животна молња.

И тука не треба многу да се одолжува со докажувањето на оригиналноста на Микеланцело: обично се верува дека Бог му вдахнал душа на Адам преку уста, како да му дава вештачко дишење, и оваа помисла е логична. Но, Микеланцело – кој не бил само сликар, скулптор, архитект, туку и поет и филозоф – јасно почувствувал дека таквото едноставно размислување не е доволно, па и дека душата – односно животот – не може да биде само здив, туку дека таа е некаква енергија што може – а можеби и мора – да се пренесе по друг пат, со допир на показалецот. Можеби во тоа лежи причината зошто подоцна сликарите не се зафаќале често со оваа тема, бидејќи Микеланцело како да кажал сè и не можел да биде надминат.

А со тоа веќе стапнавме и на теренот на мисловната длабочина на сликата. Имено, во неа има нешто општо, универзално, па затоа мене и ми е логично дека за неа би морало да има место во онаа ракета што информациите за

човештвото ги носи длабоко во космосот. Зашто набљудувачот најмногу го возбужда сознанието дека за големиот сликар Бог и човекот се слични, додека разликите меѓу нив произлегуваат исклучиво од нивните различни улоги во библиската приказна. Зашто Бог е старец со бела брада и коса, можеби двојно постар од Адам, а освен тоа е облечен; Адам, пак, е гол, можеби има околу триесет години, нема брада и косата му е кратка. Но, како и да се гледа, секогаш излегува дека на сликата се гледаат не само Создателот и неговото дело, туку исто така и татко и син, зашто разликите меѓу Бог и Адам се точно онакви какви што се разликите меѓу родителите и децата.

И токму тука се наоѓа онаа димензија на општост што претходно ја споменав, па за неа неизбежно размислуваат сите посетители на Сикстинската капела, ако имаат барем основни познавања за различните култури и цивилизации. Зашто тие лесно ќе се присетат дека сликата на Микеланџело во себе соединува нешто што им е заедничко на сите религии: насекаде боговите и луѓето се слични, па – зависно од стојалиштето – може да се каже или дека боговите се антропоморфни, или дека луѓето се деоморфни. Па иако на некои места – на пример, во Египет – човечките карактеристики на боговите се мешаат со животинските, сепак, во сите вери преовладува ставот дека постојат сличности меѓу боговите и луѓето. Или, како што кажува Библијата: Бог го создаде човекот според својата слика и прилика. А тоа го подразбира заклучокот дека таквиот облик истовремено е и најдобар. Најдобар е, пак, затоа што покажува дека човекот е Божјо дете, а потоа и затоа што на тој човек му овозможува успешно да живее во светот што Бог го создал за него.

А оттаму па до уште еден логичен заклучок има само еден чекор; тој заклучок гласи: секое човеково тело е,

всушност, небесно тело. Секако, ние обично небесни тела ги нарекуваме планетите и нивните сателити, како и сите оние метеори, комети и слични тела. Но, тоа име сме им го дале по аналогија со геометриските тела и притоа сме мислеле на нивниот изглед, а не на нивното потекло. А алудираме на потеклото токму тогаш кога човековото тело го нарекуваме небесно тело: ако баш Бог го создал такво какво што е, и ако Бог е небесно битие, како што е, тогаш и нашето тело може да биде само небесно тело.

А сепак, ни со тоа не е кажано сè. Зашто тука се поставува уште едно прашање, кое, всушност, веќе многупати е изложено во литературата и многупати е решено, иако на различни начини. Тоа отприлика гласи вака: јасно гледаме дека Бог и човекот се слични според надворешниот изглед, но каква е ситуацијата со внатрешните органи? Дали Бог има срце, бели дробови, желудник, црева? Ова прашање воопшто не е blasphemично, и тоа затоа што Бог во еден миг презел човечки облик: кога Исус дошол на земјата, тогаш бил вистински човек, токму како и другите луѓе, и тоа за да може на себе да ги преземе гревовите на човекот. Значи, за него можеме да нагаѓаеме дека имал и внатрешни органи, штом дишел, јадел и пиел, па токму преку тие органи се идентификувал со кутрата состојба на човекот. Во ред. Но, каква е ситуацијата со Создателот на сликата на Микеланцело? Можеме ли да претпоставиме дека и тој има внатрешни органи?

Мене ми се чини дека нема, зашто не му се потребни, но подготвен сум да ги сослушам и аргументите на оние што би го тврделе спротивното. Притоа сум мошне сигурен дека, во случај Бог да ги има тие органи, тие воопшто не се слични на нашите, ниту имаат иста цел. Можеби внатре, зад старечката појава што Микеланцело ја насликал, се наоѓа чиста духовност, нешто што ние

не можеме ни да го замислиме? Како и да е, мислам дека оној што одлучил да зборува за човековото тело – а тоа во овој случај сум јас – мора самиот на себе да си постави многу јасни граници. Значи, мора да зборува за она по што човекот еднав е сличен на Бога, додека другото треба да го остави настрана. Затоа јас тука и не зборувам за внатрешните органи на човековото тело, бидејќи не сум сигурен колку тие можат да послужат како доказ дека човековото тело е всушност небесно тело.

А не ја заборавам ни онаа последна можност, која можеби е највозбудлива од сите. Имено, можно е Микеланџело воопшто да не верувал дека Бог навистина има човеков облик (како што не верувал ни дека во Адам душата влегла низ уста), туку сметал дека неговиот облик е таков само метафорично, а дека сепак изгледот на Создателот не може да се спознае. Во тој случај, пак, би требало да се заклучи дека Бог не го создал Адам според својата слика и прилика – при што се мисли на надворешниот изглед – туку дека го создал како слика и прилика на својот дух или, ако сакаме да кажеме поинаку, како отелотворување на својата моќ за создавање. Во тој случај Бог, создавајќи го човекот, бил особено вдахновен, па не е ни чудно што токму човекот го сметал за свое најмило дело. И во тој случај, човековото тело – како дело на Бог – целосно оправдано може да се нарече небесно тело.

КОСА

Косата не е само коса.

Можеби ова тврдење ви звучи банално, но за мене тоа е и вистинито и многу важно. Веројатно тоа потекнува оттаму што јас со него се сретнав многу рано, уште во детството, и што моето созревање, во некоја смисла, и не беше ништо друго освен прибирање докази за оваа едноставна констатација, која, повторувам, гласи: косата не е само коса.

Имено, мојата мајка завршила за фризерка. За волја на вистината, не се занимавала долго време со тоа, зашто откако ме родила, станала домаќинка. Но, никогаш не ја загуби поврзаноста со својата умешност, зашто мојата сестра и мене нè стрижеше додека бевме дома, а татко ни до самиот крај. Секако, го имаше и целиот потребен прибор и го чуваше во кафеава картонска кутија што ние не смеевме да ја чепкаме: чешли, ножици, бричови и ремен за нивно острење, брениери, па дури и шпиритусна ламба и огледало што зголемува. Поради кутијата и го кажувам сето ова: кога еднаш лекар ја посети баба ми, јас имав можност да вирнам во неговата торба и тогаш се уверив дека нејзината содржина не се разликува многу од содржината на кафеавата кутија на мајка ми. А тоа можеше да значи само едно: дека фризерскиот прибор на мајка ми е еднакво важен како и оној на лекарот. Од тој миг, со

сигурност го знаев она што претходно само го насетував: дека косата не е само коса, а дека она што се прави во врска со неа – нејзиното потсекување, миене и обликување – во никој случај не е само една од многубројните хигиенски активности, како миењето заби или сечењето нокти, туку дека сè во врска со косата има и некое друго значење, кое можеби и не е секогаш целосно разбирливо, но секогаш е сложено и многу симболично.

За ова мое осведочување важна улога одиграа уште два настана кои се случија некако во исто време кога се случи и средбата со содржината на торбата на лекарот. Првиот беше филмот за Самсон и Далила, а вториот заминувањето на мојата тетка Ирена во манастир.

Во филмот, повеќе или помалку, точно се прераскажува библиската епизода што претходно ја слушнав од баба ми, но тогаш не ми остави толку силен впечаток како во мракот на салата во вуковарското кино „Ударник“, уште наречено и Мало кино. Тука се раскажуваше за некој дамнешен јунак кому целата сила му била во косата, а бил толку силен што ни цели војски не можеле ништо против него, додека со голи раце уривал столбови на цврсти градби. Но, неговата вероломна сакана еднаш, додека спиеа, наговорена од други луѓе, му ја отсекала косата и така кутриот останал без својата сила. Јасно се сеќавам дека приказната не ја доживеав како нешто фантастично, нешто што поради таа неверојатност би личело на бајка. Можеби поради филмот, можеби поради мојата возраст, воопшто не бев зачуден што нечија сила може да лежи во косата и што загубата на таа коса може да значи губење на силата, само што ужасно се лутев на онаа свиња Далила.

А приказната за тетка Ирена беше уште поедноставна. Таа станала калуѓерка кога сум бил сосем мал, и јас не се сеќавав на тој миг. Но, мојата мајка на ули-

ца ми ги покажуваше чесните сестри и ми кажуваше дека и мојата тетка изгледа така. А во тоа време чесните сестри беа облечени многу построго од денес: не само што имаа црни фустани до земја туку ги носеа и оние капи со крилја. Мене, секако, ме заинтересира целосно споредното прашање, кое гласеше: како воопшто таа тесна капа се навлекува на главата и зошто не ѝ пречи косата. На тоа мајка ми – по професија фризерка – по малку меланхолично ми рече дека чесните сестри, штом ќе влезат во манастир, веднаш ја потстрижуваат косата сосем кратко, речиси до гола кожа. И уште додаде дека сечењето на косата кај чесните сестри, всушност, е знак за нивното откажување од светот и од обичниот живот.

Тогаш не го разбрав целосно ова тврдење, но ми стана малку појасно подоцна, кога се сетив да го поврзам со филмот за Самсон и Далила. Сфатив дека тука станува збор за она што веќе одамна го знам или го насетувам: дека косата не е само коса.

Кај Самсон тоа ми беше речиси очигледно: косата расте од главата, а главата е најважниот дел од човековото тело. Под косата се наоѓа мозокот, како седиште на сите наши моќи и способности, па затоа – барем во детскиот начин на размислување – би можело да се каже дека косата е изросток на мозокот, или дека е барем видлив знак на она чие средиште се наоѓа во мозокот. И тогаш сфатив дека силата на нашите екстремитети не доаѓа од мускулите, туку од главата, која им наредува на мускулите да дејствуваат и им одредува како ќе го сторат тоа. Значи, може да се случи – а во некоја смисла и мора – нечија сила да биде во косата.

Доказот за ова ми беше при рака, па иако денес ми изгледа и малку смешен, во тоа време често верував во него. Имено, моите пријатели од улицата лете беа стри-

жени до гола кожа, а тоа понекогаш го правеше и мајка ми. Па, кога ќе ги истрижеа така, тие момци одеднаш стануваа сосем поинакви и веќе не личеа на себе. Во првиот миг дури беше тешко и да се препознаат и на човек му требаше време да се навикне на нивните компирести главишта. Накратко, со косата го губеа и идентитетот, а јас бев уверен дека ја загубиле и силата, па полесно се согласував малку да се борам со нив.

А кај тетка Ирена стануваше збор за нешто друго, но еднакво важно. Сфатив, навистина, дека мојата тетка, сечејќи ја косата, не се откажала од силата, па дури ни од световниот живот (како што тврдеше мајка ми), туку од нешто друго, уште поголемо. Тоа друго беше женската убавина. Зашто добро знаев: кога некоја жена сака да биде убава – кога оди на свадба или на љубовен состанок – тогаш особено ѝ значи косата да ѝ изгледа добро, па оттаму сите оние трајни, пунци, шишки и локни. Посветувајќи ѝ се на верата, мојата тетка ја отфрлила желбата да биде убава, а тоа значи дека ја отфрлила и својата женственост.

Тогаш овој заклучок ми отвори некои целосно нови патишта за размислување. Имено, не можев да избегам од заклучокот дека во косата има повеќе убавина отколку во другите делови на женското тело, па дека косата некако го симболизира сето она што на некоја личност е женско. Притоа не е ни важно дали тоа навистина е така или средината во која живееме нè навикнала да мислиме така. Само е важно дека косата е симбол на полот, па и на сексуалноста воопшто, до тоа сознание дојдов со текот на времето. Доказ за тоа беше согледувањето дека жените при средбите со високите црковни достоинственици редовно имаат нешто на главата: со тоа тие престануваат да бидат жени во сексуална смисла, а стануваат само припадници на верската заедница. Затоа воопшто не ме изненади кога

дознав дека постојат цели култури во кои сокривањето на женските влакна е задолжително: всушност, станува збор за негација на женската сексуалност. Косата не е само коса.

Секако, тогаш тоа ме наведе и малку подобро да размислам за Самсон и за силата што ја загуби заедно со косата. Тогаш сфатив зошто при првата средба приказната не ми изгледаше како бајка: затоа што сите ние отсекогаш некако сме насетувале дека нашата сила лежи во косата. Една жена своевремено ми објаснуваше дека пред секој важен настан во кој учествува мора да ја измие косата, зашто во спротивно – така ми се колнеше – се чувствува малку приглупо. Веројатно е слично и со нас другите, само што не сме подготвени да повлечеме консеквенции од ова сознание. Но, ако не сме подготвени ние, подготвени се власта и државата, па тоа редовно и го прават. Во тоа време примери за ова имаше насекаде околу мене.

На пример, имаше дом за незгрижени деца (сите машки) и таму штитениците редовно ги стрижеа до гола кожа. Исто така, кога човек ќе одеше во војска, прво го чекаше средба со берберот, кој ќе го одереше на ќелаво. Објаснувањето за оваа практика беше хигиенско, наводно за да се избегне појавата на вошки, а со нив и на тифус. Но, јас уште тогаш некако знаев дека тоа не е вистина, а подоцна сфатив во што се состои трикот: кога на човек ќе му ја одземеш косата, си му ги одзел идентитетот и силата, па така си воспоставил власт врз него. Сите истрижени глави, повеќе или помалку, се исти, а штом постои коса, постојат и разлики, кои секако главните не ги сакаат, ни во сиропиталиште ни во војска. Затоа косата, која ни за државата не беше само коса, стана нејзин најлош непријател. Дури може да се постави и ваква аксиома: секаде каде што е потребно да се заузди поединечната сила, да се уништи посебноста, а особено таму каде што треба да

се потиснат сите манифестации на сексуалноста, косата е прва на удар.

Не знам, можеби зборувам вака затоа што ѝ припаѓам на генерацијата која постојано имаше некакви проблеми со косата. Секогаш кога човек малку ќе отстапеше од она што се очекува – кога ќе отстапеше токму во таа влакнеста смисла – настануваа тешкотии. Ќе ви наведам само два примери што покажуваат дека работата ни одблизу не е едноставна и дека тука воопшто не станува збор само за фризерска проблематика.

На почетокот беше онаа аскетска ситуација во педесеттите години кога се настојуваше сите да бидат уредно истрижени, а секоја отстапка, ни повеќе ни помалку, се доживуваше како политичка провокација. Затоа похрабрите момци пуштаа *марзанки* и *рокабили*¹ фризури, а потоа напредните младинци јавно ги стрижеа, како што на машките им ги сечеа и тесните панталони.

Накратко, народот насетуваше дека во косата лежи сила, па настојуваше да се избори за правото косата да ја средува по свој ќеф. Тоа е главната причина зошто *биџилс* фризуриите на почетокот на шеесеттите години беа толку широко прифатени, предизвикувајќи безбројни расправи: да не постоеше претходната непотребна репресија, немаше ни да има толку многу од оние што сега се подготвени косата да ја пуштат сè до веѓите. Денес е тешко да се замисли дека тогаш поради косата се одржуваа панични родителски состаноци, дека се собираа одбори и комитети и дека сето тоа претставуваше сериозно политичко пра-

¹ Вид фризура во која косата е кусо истрижена над ушите, а над предниот дел на челото е подолга и дигната нагоре. (Забелешка на преведувачот. Сите забелешки во текстот се на преведувачот.)

шање. И којзнае како сето тоа ќе завршеше, ако власта во вистинско време не сфати дека ѝ е најдобро да се преправа дека косата сепак е само коса и така да ја смири работата.

Но, не беше само власта исклучива во врска со косата, такви беа и обичните луѓе. Тоа можам да го посведочам и од сопственото искуство: сите ние кои игравме кошарка (а таа тогаш сè уште беше голема новост) се стрижевме сосем кратко, зашто на телевизија видовме дека така прават кошаркарите, особено американските. А тоа тогаш предизвикуваше цела лавина прашања, не од властите, туку од нашите врсници и колеги: што сакаме да постигнеме со тоа, дали нашата коса има идеолошка димензија и дали очекуваме поради таа фризура да нè примат во партијата.

Накратко, се добива впечаток дека тогаш луѓето многу повеќе зјапаа во туѓите глави отколку денес. За тоа не ви треба подобар доказ од популарната музика: само обрнете внимание колку во некогашните песни (уште таму од Алекса Шантиќ и Емина, каде што замириса коса-џа ко зумбул син) се зборува за бојата, за должината и за изгледот на женската коса, и малку распрашајте се каква револуција беа способни да предизвикаат такви појави како што е, на пример, коњскиоџ оџам или џаиранаџа коса, сега да не ви објаснувам што беше тоа. Ако сакавте да бидете неконвенционален, во тоа време тоа најдобро можевте да го постигнете со помош на косата, а ако сакавте да бидете забележан, исто така.

Денес тоа не можете да го направите ни да застанете на главата, да не кажам на косата. Денес косата се бојадисува во виолетово и во зелено, се пушта до задникот или се бричи (или половина глава едно, а половина друго), мажите се целосно ќелави или на темето носат креации какви што порано само жените можеа да си дозволат, а ни

тие не секогаш. Накратко, на тоа поле сè е дозволено. Би можело да се каже дека косата стана само коса.

Дали тоа е добро или лошо? А кому му е гајле? Зошто, всушност, толку се одолжи моево глаголење за косата? Насетувам која е причината, но едвај се осмелувам да си ја признам и на самиот себе. Станува збор за тоа дека коса имам сè помалку.

СОДРЖИНА

Пролог: Небесното тело.....	5
Коса	10
Теме	18
Чело	24
Веѓи	30
Капаџи	35
Очи.....	41
Образи.....	46
Нос	52
Уста	58
Заби	64
Јазик	70
Брада	76
Уши	81
Врат	88
Рамо	93
Пазува	99
Џиџки	105
Ребра	111
Надлактица	117
Лакт	122

Подлакътница.....	127
Дланка.....	133
Палец.....	139
Показалец.....	144
Среден прст.....	149
Домалиот прст.....	154
Мал прст.....	160
Папок.....	165
Бок.....	170
Грб.....	175
Газ.....	180
Полов орган (м).....	186
Полов орган (ж).....	193
Бедро.....	199
Колено.....	205
Потколеница.....	210
Ножни прсти.....	216
Петица.....	222
'Рбет.....	227
Кожа.....	232
Епилог: Мудрост.....	239

Павао Павличиќ
ПОФАЛБА НА ТЕЛОТО

Издавач
Авант прес ДООЕЛ Скопје

Уредник
Горјан Лазаревски

Превод од хрватски јазик
Владимир Јанковски

Лектура
Сузана В. Спасовска

Графичка обработка
Симчо Шандуловски

Печати
ГРАФО ПРОМ Битола

Тираж
800 примероци

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

821.163.42-4

ПАВЛИЧИЌ, Павао

Пофалба на телото / Павао Павличиќ; превод од хрватски јазик
Владимир Јанковски. – Скопје: Авант прес, 2021. – 248 стр.; 21 см

Превод на делото: Pohvala tijelu / Pavao Pavličić

ISBN 978-608-4823-47-6

COBISS.MK-ID 55175941